

Utkast til porteføljeplan

Gjelder fra 2025

Banebrytende forskning

Innhold

1	Utfordringer og muligheter	3
2	Om porteføljen	3
2.1	Porteføljens avgrensning	4
2.2	Finansiering	4
2.3	Utvikling av porteføljen.....	5
3	Mål for porteføljen	5
4	Porteføljestyrets prioriteringer og tiltak	6

Om porteføljestyling

Gjennom porteføljestyling skal Forskningsrådet utvikle sin totale portefølje strategisk og helhetlig for samlet sett å oppnå sine mål. Porteføljestyrene skal, hver for seg og samlet, følge opp overordnede mål for forsknings- og innovasjonspolitikken innenfor et nærmere angitt porteføljeområde.

Porteføljeplanen er det overordnede styringsdokumentet for hvert porteføljestyre og skal skape forutsigbarhet for søkere og finansierende departementer. Planen er gyldig inntil det er behov for oppdatering. Til grunn for utarbeidelse av porteføljeplanene ligger en intervensjonslogikk hvor hensikten er å legge til rette for en styring av porteføljen hvor mål, prioriteringer, investeringer og resultater sees i sammenheng, slik at årlige tiltak og investeringer kan tilpasses mål og resultatoppnåelse.

Årlig utarbeides en porteføljeanalyse basert på oppdaterte informasjoner om porteføljen og tilgjengelig statistikk om øvrig nasjonal og internasjonal innsats. Porteføljeanalysen ligger til grunn for årlig oppdatering av investeringsplanen, som viser hvordan porteføljestyret vil prioritere sine tilgjengelige midler mellom utlysninger og andre tiltak de nærmeste tre årene. Porteføljeanalysen vil også være grunnlaget for porteføljerapporten, som er porteføljestyrets årlige rapport til Forskningsrådets styre om sin aktivitet og porteføljens måloppnåelse. Analysen er viktig for å vurdere porteføljens måloppnåelse, gi innspill til Forskningsrådets budsjettforslag og bidra til Forskningsrådets årsrapport.

1 utfordringer og muligheter

[Regjeringens Langtidsplan for forskning og utdanning \(LTP\)](#) beskriver utfordringene samfunnet står overfor og de overordnede samfunnsmålene for den banebrytende forskningen. Spesielt kapittel 2.3 i planen som beskriver det overordnede målet *Høy kvalitet og tilgjengelighet i forskning og høyere utdanning*, gir en begrunnelse for viktigheten av høy kvalitet i forskningen og ambisjonen om at Norge skal ha verdensledende fagmiljøer på enkelte områder.

I planen står det bl.a. (kap. 2.3, s. 21):

For at vi skal nå målene om konkurransekraft, innovasjonsevne og bærekraft [...] er det avgjørende at norsk forskning og høyere utdanning har høy kvalitet og er tilgjengelig for de som har bruk for den. I tillegg er det et mål i seg selv for Norge som kunnskapsnasjon å ha faglig sterke og godt utbygde systemer for forskning og høyere utdanning. Vi skal ha verdensledende fagmiljøer på enkelte områder og sikre høy kvalitet i hele bredden av forskning og høyere utdanning. Regjeringen vil legge et godt grunnlag for å utvikle flere fremragende fagmiljøer og heve kvaliteten på forskning og utdanning.

[Forskningsrådets strategi](#) utdyper langtidsplanen. Her står det (s. 5):

Forskningsrådet spiller en viktig rolle for at forskningssystemets viktigste ressurs – forskerne selv – skal kunne utvikle sine ideer og ambisjoner og fremskaffe ny kunnskap i sine forskningsmiljøer. Forskning av høy kvalitet styrker Norges kunnskaps- og kompetanseberedskap og flytter grensene for hva vi vet, forstår og kan få til. Forskning gir innsikt og forståelse, er en grunnleggende del av samfunnets kulturelle utvikling og bidrar med kunnskap til en opplyst samfunnsdebatt.

Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning og Forskningsrådets strategi danner det viktigste grunnlaget for denne porteføljeplanen.

2 Om porteføljen

Nysgjerrighetsdrevet grunnleggende forskning av høy kvalitet er selve fundamentet i kunnskapssystemet og er en forutsetning for de mer radikale gjennombruddene i forskningen. Den flytter kunnskapsfronten og bidrar til internasjonal utvikling av fagområdene. Betydningen av slik banebrytende forskning kan ikke overvurderes. Den er grunnlaget for å utvikle nye ideer og ambisjoner, og bidrar til å flytte grensene for hva vi vet og kan oppnå. Gjennom banebrytende forskning oppnår vi innsikt og forståelse som er fundamental for kulturell og samfunnsmessig utvikling, og en opplyst samfunnsdebatt. Å ha verdensledende fagmiljøer og høy kvalitet i bredden av forskningen gir en kunnskapsberedskap som er avgjørende for å nå målene om konkurransekraft, innovasjonsevne og bærekraft. Kunnskap, funn og resultater fra banebrytende forskning stimulerer til videre innovasjon og anvendelser i samfunnet.

2.1 Porteføljens avgrensning

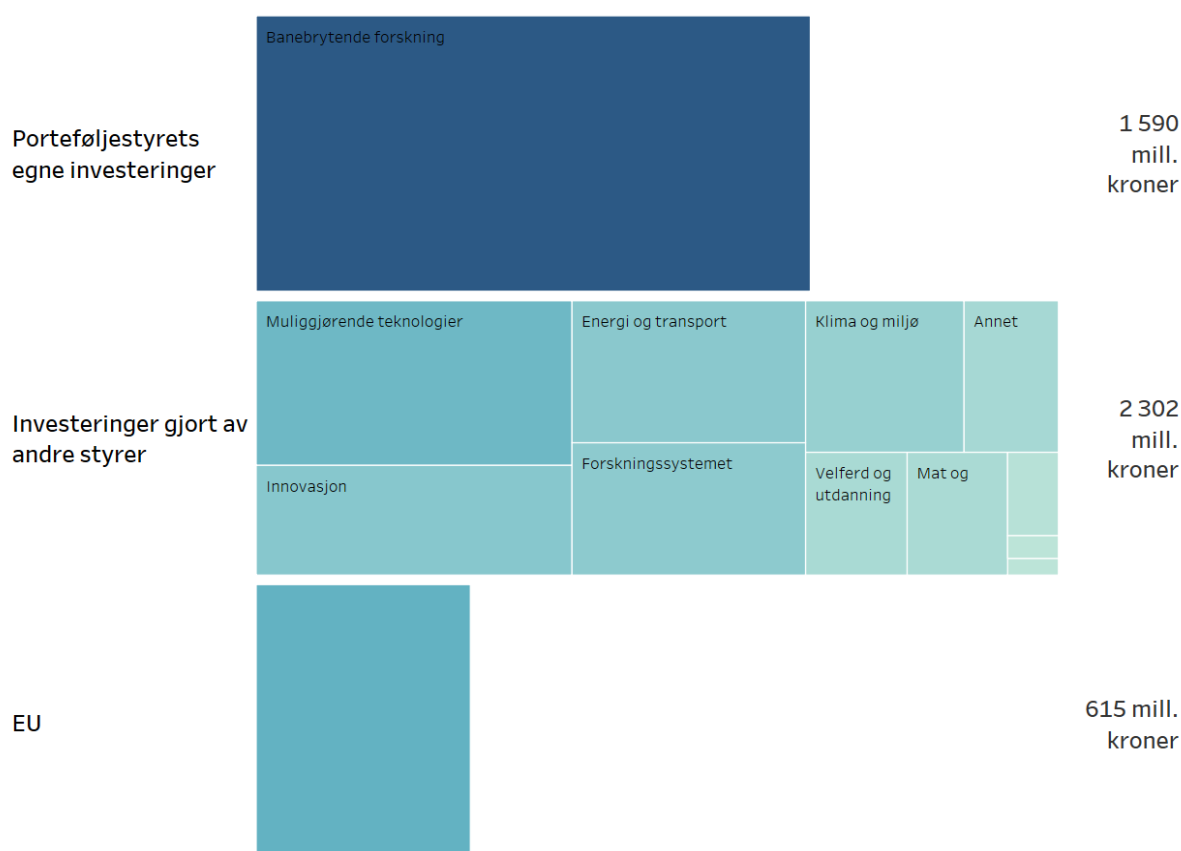
Forskningsrådets portefølje av aktive prosjekter omfatter prosjekter som Forskningsrådet finansierer, eller som har midler fra EUs rammeprogram for forskning og innovasjon, eller andre finansieringskilder Forskningsrådet har ansvar for å mobilisere søkere til. Forskningsrådet kategoriserer alle innvilgede prosjekter langs ulike dimensjoner og denne kategoriseringen ligger til grunn for inndelingen av prosjekter i 11 porteføljer. Prosjekter med støtte fra EUs rammeprogram merkes tilsvarende. Porteføljene kan ha varierende grad av overlapp med hverandre og et prosjekt kan inngå i flere porteføljer.

Porteføljen for Banebrytende forskning består av Forskningsrådets portefølje av grunnleggende forskningsprosjekter. I tillegg inngår norske fagmiljøers portefølje av prosjekter finansiert av gjennom Horisont Europa Pilar 1 Fremragende forskning (ERC, MSCA og forskningsinfrastruktur).

2.2 Finansiering

Porteføljen for banebrytende forskning var i 2023 på totalt 4 430 millioner kroner, som vist i figur 1. Av dette utgjorde den målrettede innsatsen fra porteføljestyret ca. 35 % og finansieringen fra øvrige porteføljestyrer ca. 51 %. Finansieringen fra EUs rammeprogram utgjør ca. 14 %.

Norske fagmiljøers portefølje av ERC-prosjekter utgjør den største delen av finansieringen fra Pilar 1 i EU's rammeprogram og var i 2023 omtrent 2,5 ganger så stor som finansieringen fra MSCA.

Figur 1. Finansieringskilder til prosjektene i porteføljen (2023 tall).

I 2023 var det i første rekke Kunnskapsdepartementet som finansierte forskningen knyttet til den målrettede innsatsen. Hoveddelen av midlene er bevilget over Kap. 285 Norges forskningsråd, Post 52 langsiktig, grunnleggende forskning. En mindre andel er bevilget over Post 51 Strategiske forskningsprioriteringer knyttet til oppfølgingen av stortingsmeldingen om humaniora, samt satsingene på nukleær forskning og norsk som fagspråk. Merk at omfanget av finansieringen og hvilke føringer departementene legger, vil variere fra år til år.

2.3 Utvikling av porteføljen

Porteføljestyret har et rådgivningsansvar overfor Forskningsrådets styre. Dette utøves ved å gi råd om porteføljeområdet i strategiske saker som budsjettinnspill, strategier, relevante høringer, og nye initiativer og tendenser etc. som er av betydning for utvikling og status i porteføljen.

Porteføljestyret har også et overordnet ansvar for fagutvikling i Forskningsrådet. En viktig oppgave er å gjennomføre fagevalueringer innen alle fagområder. Fagevalueringene er en viktig del av kunnskapsgrunnlaget for utvikling av forskningen i UH- og instituttsektor, og danner grunnlag for porteføljestyrets rådgivning til Forskningsrådets styre, til andre porteføljestyre og til Forskningsrådets administrasjon. Fagevalueringene er også viktige som grunnlag for utvikling av porteføljen innen banebrytende forskning.

Porteføljestyret vil se egne investeringer i lys av de samlede investeringene i porteføljen og vil basere sine valg på den årlige porteføljeanalysen.

En stor del av porteføljen er finansiert av porteføljestyrene for Muliggjørende teknologier, Innovasjon (spesielt SFI), Forskningssystemet (spesielt forskningsinfrastruktur og internasjonalisering), Energi og transport, Klima og miljø m.fl. (se Figur 1). Det er derfor viktig for porteføljestyret å følge utviklingen i disse porteføljene og samkjøre tiltak der det er naturlig.

Den største delen av ERC-prosjektene som inngår i porteføljen, er innenfor samfunnsvitenskap og humaniora. I forhold til størrelsen av fagene i Norge er uttellingen av ERC-prosjekter innenfor naturvitenskap og teknologi og livsvitenskap lavere enn for samfunnsvitenskap og humaniora. Som et ledd i utviklingen av flere verdensledende fagmiljøer, er det ønskelig å øke antall ERC-prosjekter generelt, og spesielt innenfor naturvitenskap og teknologi og livsvitenskap slik at uttellingen når samme nivå som for samfunnsvitenskap og humaniora. Porteføljestyret vil ta hensyn til dette i utformingen av sine virkemidler.

3 Mål for porteføljen

Følgende mål er satt for porteføljen for banebrytende forskning.

Mål 1: Porteføljen skal bidra til flere verdensledende forskningsmiljøer

Måloppnåelse vil bli vurdert i lys av indikatorer knyttet til bibliometri og norske fagmiljøers gjennomslag i internasjonale utlysninger i regi av f.eks. ERC.

Mål 2: Forskningsmiljøene innenfor porteføljen utfører langsiktig, grunnleggende forskning som bidrar til å flytte forskningsfronten

Måloppnåelse vil bli vurdert i lys av indikatorer knyttet til bibliometri, norske fagmiljøers gjennomslag i internasjonale utlysninger i regi av f.eks. ERC samt resultater fra fagevalueringer.

Mål 3: Kunnskap, funn og resultater fra banebrytende forskning skal deles og tas i bruk

Måloppnåelse vil bli vurdert i lys av indikatorer knyttet til utviklingen i åpen publisering og bidrag til kunnskapsoverføring gjennom forskningspublikasjoner, konferansebidrag og populærvitenskapelig publisering.

4 Porteføljestyrets prioriteringer og tiltak

Forskningsrådet har en rekke policydokumenter og handlingsplaner som utfyller Forskningsrådets strategi, knyttet til blant annet etikk og samfunnsansvar, kjønnsbalanse og mangfold, rekruttering og internasjonalt samarbeid (se Forskningsrådets [nettsider for forskningspolitikk og strategier](#)). Mange av disse dokumentene inneholder prioriteringer og tiltak som gjelder hele Forskningsrådets portefølje, og dermed også porteføljen for banebrytende forskning. De vil dermed komme i tillegg til porteføljestyrets egne prioriteringer og tiltak listet under.

Merk at de årlige tildelingsbrevene fra departementene kan introdusere nye tiltak i tillegg til de som er beskrevet i planen.

Prioritering 1: Porteføljestyret vil innrette porteføljen slik at den bidrar til flere verdensledende forskningsmiljøer

Prioriteringen skal bidra til oppnåelse av Mål 1 "*Porteføljen skal bidra til flere verdensledende forskningsmiljøer*", Mål 2 "*Forskningsmiljøer innenfor porteføljen utfører langsiktig, grunnleggende og nyskapende forskning av høy kvalitet som bidrar til å flytte forskningsfronten*".

Tiltak:

- a) Bidra til å etablere og ta i bruk felles mekanismer for å sikre god balanse og kobling mellom nasjonal og internasjonal finansiering innenfor porteføljen.
- b) Videreutvikle fagevalueringer som grunnlag for å utvikle virkemidlene for banebrytende forskning.
- c) Videreutvikle ordningen med sentre for fremragende forskning.
- d) Videreutvikle porteføljen gjennom et nytt virkemiddel for store forskerprosjekter/små forskningssentre.
- e) Videreutvikle FRIPRO som virkemiddel for banebrytende forskning bl.a. gjennom en ekstern evaluering.
- f) Stimulere til å øke antall søknader til ERC og til høyere kvalitet på søknadene.

Prioritering 2: Porteføljestyret vil fremme spesielt nyskapende forskningsideer

Prioriteringen skal bidra til oppnåelse av Mål 1 "*Porteføljen skal bidra til flere verdensledende forskningsmiljøer*", Mål 2 "*Forskningsmiljøer innenfor porteføljen utfører langsiktig, grunnleggende og nyskapende forskning av høy kvalitet som bidrar til å flytte forskningsfronten*".

Tiltak:

- a) Øke andelen prosjekter med fokus på kreativ gjennombruddsforskning.
- b) Vurdere et virkemiddel for finansiering av radikale og banebrytende forskningsideer.
- c) Videreutvikle porteføljen av tverrfaglige prosjekter innenfor banebrytende forskning.

Prioritering 3: Porteføljestyret vil stimulere til internasjonalt forskningssamarbeid

Prioriteringen skal bidra til oppnåelse av Mål 1 "Porteføljen skal bidra til flere verdensledende forskningsmiljøer", Mål 2 "Forskningsmiljøer innenfor porteføljen utfører langsiktig, grunnleggende og nyskapende forskning av høy kvalitet som bidrar til å flytte forskningsfronten".

Tiltak:

- a) Stimulere til internasjonal mobilitet og kunnskapsutveksling.
- b) Utnytte potensialet til forskningssamarbeid knyttet til internasjonale partnerskap og forskningsinfrastrukturer.
- c) Vurdere innhold og tidspunkt i utlysninger i lys av internasjonale utlysninger, spesielt Horisont Europa og EØS-midlene.

Prioritering 4: Porteføljestyret vil løfte fram lovende talenter

Prioriteringen skal bidra til oppnåelse av Mål 1 "Porteføljen skal bidra til flere verdensledende forskningsmiljøer" og Mål 2 "Forskningsmiljøene utfører nyskapende forskning av høy kvalitet som bidrar til å flytte forskningsfronten".

Tiltak:

- a) Videreutvikle ordningen med Forskerprosjekt for tidlig karriere.
- b) Vurdere ordningen med Treåring forskerprosjekt for internasjonal mobilitet.

Prioritering 5: Porteføljestyret vil legge til rette for at forskning tas i bruk

Prioriteringen skal bidra til oppnåelse av Mål 3 "Kunnskap, funn og resultater fra banebrytende forskning skal deles og tas i bruk".

Tiltak:

- a) Fremme betydningen av grunnleggende og banebrytende forskning i samfunnet.
- b) Fremme betydningen av grunnforskning for innovasjon.
- c) Stimulere til større forskermobilitet mellom grunnleggende forskning, anvendt forskning og innovasjon.
- d) Bidra til at ideer, skapt i SFF eller andre sentre, tas videre til anvendelse og innovasjon.
- e) Stimulere forskere som har FRIPRO og SFF prosjekter, til å etablere møteplasser med forskere fra andre fagområder og med brukere (f.eks. gjennom KOS).

Prioritering 6: Porteføljestyret vil stimulere til fagutvikling

Prioriteringen skal bidra til oppnåelse av Mål 1 "Porteføljen skal bidra til flere verdensledende forskningsmiljøer", Mål 2 "Forskningsmiljøene utfører nyskapende forskning av høy kvalitet som bidrar til å flytte forskningsfronten" og Mål 3 "Kunnskap, funn og resultater fra banebrytende forskning skal deles og tas i bruk".

Tiltak:

- a) Vurdere hensikt med og betydning av fagevalueringer.
- b) Videreføre satsingen på humaniora i Forskningsrådet for perioden 2024-2028.
- c) Følge opp fagevalueringene for naturvitenskap og teknologi (EVALNAT og EVALMIT).
- d) Følge opp fagevalueringene for livsvitenskap (EVALBIOVIT og EVALMEDHELSE).
- e) Iverksette fagevalueringer av humaniora og samfunnsvitenskap.